

Ако си паметан, зашто ниси богат?

Пише: Јован Б. Душанић
петак, 31 август 2012 21:05

Онај који тврди да новац може да учини све,

вероватно сам може да уради све ради новца.

Бенџамин Франклин

Многи су у Србији први пута чули за америчку изреку „ако си паметан зашто ниси богат“ од нашег економисте и политичара као одговор онима који се интересују за његово огромно материјално богатство стечено последњих година.

[\[1\]](#)

Нажалост, деценијама се и теоријски покушава „научно“ доказати да је материјално богатство (исказано у новцу) мера свих вредности, па и памети како сугерише наведена изрека.

Неолиберална парадигма тржишне равнотеже полази од претпоставке да се економски субјекти понашају рационално и да је оно мотивисано максимизацијом њиховог профита. У стварности су људска понашања и мотивације за то много сложенији, али је овако упрошћавање извршено како би се лакше применили потребни математички модели. Свођење понашања економских субјеката само на максимизицају профита поједностављује математичко моделирање и омогућава да се „научно“ докажу пожељне хипотезе о својствима економског система. С друге стране, тако „доказана“ својства економског система користе се као аргумент за спровођење жељене економске политике (у интересу моћних и богатих), а која сада има и „научно“ утемељење на поједностављеним математичким моделима. [\[2\]](#)

Сакрализација богатства по својој идеолошкој суштини није ништа друго него култ „златног телета“ где се човек своди на *homo economicus*. Полази се од тога да је његово понашање мотивисано искључиво максимизацијом профита јер је новац претпоставка за остваривање животних успеха, како у материјалном тако и у духовном смислу. Међутим, људи не раде само да би стекли што више новца и постали богатији, а нити само од богатства зависи остваривање животних циљева, односно новац и материјално богатство нису универзалан кључ људске среће.

Ако си паметан, зашто ниси богат?

Пише: Јован Б. Душанић
петак, 31 август 2012 21:05

Истина, има много људи који су мотивисани да раде једино због тога како би стекли много новца али постоји не мали број оних којима то није искључиви (чак ни пресудан) мотив. Једни хоће да створе вредна дела у области науке и уметности која ће их учинити бесмртним, други чине добра дела како би постали славни, трећи чине иста дела анонимно, четврти желе да промене свет, пети јер су испуњени када виде конкретне резултате свога рада (лекари који су излечили болесне, педагози који су васпитали младе...) итд. [3]

За разлику од оних који су мотивисани да раде искључиво због новца и не питају се какве то има ефекте на друштво, за мотивацију других људи пресудна је чињеница да они могу да виде резултате сопственог рада, те уверење да је њихов рад користан за друге и друштво у целини, односно да они тиме и друге чине задовољнијима и доприносе да свет буде нешто бољи. Међутим, у последњим деценијама све је већи број послова који не пружају могућност да човек види конкретне резултате свога рада, па као мерилом остаје количина стеченог новца.

Као резултатом еволуције капитализма данас у свету фактички постоје две економије, једна – реална која ствара производе и услуге и друга – виртуелна која «ствара» новац берзанским спекулацијама. Последњих деценија виртуелна економија доминира над реалном и према проценама *Euronews-a* у години (2007) пред избијање кризе она је била десеторуструко већа од реалне (500 према 50 хиљада милијарди долара).

Због тога савремену економију САД многи називају „ казино економијом

“

у којој се спекулативност временом претворила од периферне у основну карактеристику финансијског тржишта.

Виртуелна економија не може да постоји без реалног сектора, јер она од њега живи,

Ако си паметан, зашто ниси богат?

Пише: Јован Б. Душанић
петак, 31 август 2012 21:05

односно на њему управо и паразитира. Улагање у финансијске шпекулације може да обезбеди огроман профит, али оно не ствара нову вредност него представља „исисавање“ вредности (и то све већих и већих) из реалног сектора. Илустрације ради рецимо да је само један човек – менаџер хеџ фонда Џон Полсон – у 2007. години зарадио 3,7 милијарди долара. Паразитизам таквих размера није могао вечно да траје.

У виртуелној економији људи не виде конкретне резултате свога рада, те се њихов рад мери једино количином зарађеног новца. [4] Апстрактне су им и последице њиховог рада на друге људе и друштво у целини. Они зарађују огромне износе новца и не виде патње осиромашених породица, људе који, због њихових шпекулација, губе годинама мукотрпно стварану уштеђевину (за школовање деце, лечење, старост...), остају без посла и слично. Једино што они виде то је огроман новац који су стекли на шпекулацијама, и они су спремни да учине све ради тога. [5]

Мада многи верују да су новац и материјално богатство основни кључ за срећу, многа научна истраживања показују да они имају веома ограничене могућности да нас учине срећним, те да осећај среће брзо бледи ако је он утемељен на материјалном богатству. Опсежно истраживање које је недавно обављено на Универзитету Мичиген [6] и које је обухватило преко 250.000 представника великог броја земаља показало је да не постоји скоро никаква веза између примања и среће, осим ако се не живи у беди када се не могу задовољити основне физиолошке потреба.

Средином прошлог века амерички психолог Абрахам Маслов је све људске потребе разврстао у неколико група, и направио хијерархију међу њима урадивши такозвану Мас ловљеву пирамиду људских потреба. Касније ће се појавити и друге сличне класификације, а из свих њих може се закључити да је новац неопходан за задовољење физ

иолошких

потреба базног нивоа – најнижег у хијерархији људских потреба (као за храном, одећом, кровом над главом), али већ за следећи ниво потреба за

Ако си паметан, зашто ниси богат?

Пише: Јован Б. Душанић
петак, 31 август 2012 21:05

сигурношћу

(као сигурност лична, породице и имовине, сталан посао) није неопходан новац, мада се оне могу и купити (ангажовање обезбеђења, налажење посла уз помоћ мита) али се у том случају умањује осећај среће.

Међутим, новац скоро да нема никакав значај за осваривање осталих потреба вишег нивоа које човека чине истинским срећним – потребе за *припадношћу* (породица, пријатељство), затим потребе за

уважавањем

(достизање већих успеха, поштовање окружења), а нарочито потребе

самореализације

(остваривање животних циљева, креативност, моралност) не могу се купити новцем.

Упркос томе,

ми данас живимо у времену моћне медијске пропаганде која нас уверава да смисао живота и срећу можемо да досегнемо само уз помоћ новца, а да начин како до новца долазимо није много важан.

Због тога је и данас веома актуелно оно што је, у јеку велике економске кризе пре 80 година, написао (у *The North American Review*) Џон Елсворт Млађи: „Грађанима наше земље потребна је филозофија живота, а не поседовања; филозофија среће, а не богатства.“

[1] У интервју који је дао дневном листу Прес (8.5.2007) на констатацију новинара: „Вучић тврди да сте незаконито, као државни функционер у Меридијан банци стекли акције које вреде скоро 11 милиона евра – то су огромне паре“,

Божидар Ђелић одговара:

„Јесте, то су огромне паре али ја сам све паре у животу стекао на законит и поштен начин, и при том платио све порезе. Дакле, када говоримо о тим акцијама, истина је да ме је пре око две године ангажовала једна од највећих европских банкарских групација као менаџера за целу југоисточну Европу.“

Реч је о

Креди Агрикол банци

која је (2006) постала власник новосадске

Меридијан банке

Садашњи гувернер НБС Јоргованка Табаковић ће 16.3.2012. године на конференцији за штампу, између осталог, рећи и следеће: „Заслугом господина Ђелића вредност страног дуга Лондонског клуба, који чини 600 комерцијалних банака, који је био 5 центи, вештачки је нарастао на 53 цента, а замислите случајности, костур преговарачког тима је чинило 7 банака, а предводник Креди Агрикол банка. Тим поводом господин Лабус, када је оптужен да ти преговори нису урађени како ваља, дословице каже:

‘Нисам био задужен за Лондонски клуб, пуно ствари је у међувремену покушано, али је цена скочила са 5 центи на 53 цента. Вештачки је подигнута цена дуга и нека домаћа повезана лица стоје иза тих дугова које формално држе стране банке и они желе да на сваки начин истерају екстра профит. (Дневни лист Дневник, 22.06.2003) Ја господину Ђелићу никада нећу опростити нити ће му грађани Србије опростити лажно представљање Арти инвестмент банке која је послужила као димна завеса за злоупотребу службеног положаја и незаконито трговање повлашћеним информацијама.“

[http://www.sns.org.rs/sr/srpska-napredna-stranka-novinsrske-konferencije/117-2010-](http://www.sns.org.rs/sr/srpska-napredna-stranka-novinsrske-konferencije/117-2010-06-04-22-17-07/4071--srpska-napredna-stranka-konferencija.html)

[06-04-22-17-07/4071--srpska-napredna-stranka-konferencija.html](http://www.sns.org.rs/sr/srpska-napredna-stranka-novinsrske-konferencije/117-2010-06-04-22-17-07/4071--srpska-napredna-stranka-konferencija.html)

[2] Један од медијских најекспониранијих економских аналитичара у Србији је већ деценијама Стојан Стаменковић који је математичар по образовању. Још док је био саветник за економска кретања и политику у Савезној влади Милана Панића формира у Институту економских наука 1992. године „ експертски тим“ и покреће билтен МАП – „*Месечне анализе и прогнозе*“ којим он руководи, а који 2004. године преноси у Економски институт и остаје на челу билтена, сада под другим називом МАТ – „*Макроекономске анализе и трендови*“.

Мада је две деценије (од 1993) у пензији и већ три деценије (од 1982) саветује велики број југословенских и српских премијера – од Милке (Планинц) до Мирка (Цветковића) – он се и даље на бескрупулозан начин нуди и новим властима. У традиционалној рубрици *Шта да се ради?*

листа Политика (03.07.2012), С. Стаменковић пише: „*Излаз би могао бити ангажовање неког већ постојећег експертског тима који у континуитету истражује и са неспорним дијагнозама прати економски систем и макроекономска кретања и политику, те на основу тога предлаже могућа рационална конзистентна решења*“.

Преведено на српски то значи да нова влада треба да ангажује његов тим (како сам

„скромно“ написа –

експертски са неспорним дијагнозама прати економски систем и макроекономска кретања и политику, те на основу тога предлаже могућа рационална конзистентна решења

), који нам уз помоћ математизираних модела (који мало чега заједничког имају са економијом) у

континуитету

од 20 година, (про)даје своје анализе, прогнозе и трендове. Добрим делом захваљујући и овом

експертском тиму

доведени смо у МАТ позицију – привреда у колапсу, држава пред банкротством, а велика већина грађана на ивици сиромаштва.

У наведеном тексту колега С. Стаменковић написа и да је он члан *Економскг савета премијера Мирка Цветковића, али тај „савет“ се сликао, састао се неколико пута и ништа конкретно није радио,*

па се поставља логично питање мотива због којих је колега С. Стаменковић у њему

„седео“ све ове године (мало вероватно да је то било само због

сликања

) да би нам неколико дана пред одлазак М. Цветковићеве владе саопштио да тамо

ништа конкретно није радио,

али нам не рече да ли је тако било и у случају када је саветовао југословенске и српске премијере – од Милке (Планинц) до Мирка (Цветковића).

[3] Од велике важности за мотивацију рада јесте да се у томе види смисао, као и резултат који се тиме постиже. Са студентима на Харварду направљен је један интересантан експеримент. Студенти су требали да од лево коцкица направе потребан модел и за то су добијали новчану награду али је тај износ умањиван за сваки наредни склопљени модел. Студенти су били подељени у две групе. Прва група студената је после склопљеног модела добијала од асистента кутију са лево коцкама и док су они склапали нови модел асистенти су расклапали модел који је претходно склопљен и лево коцкице враћали у стару кутију, тако да су студенти код наредног склапања добијали лево коцкице од растављеног модела којег су првог склопили и тако редом. Друга група студената је сваки пут добијала нову кутију лево коцкица, а претходно склопљени модели остали су у том облику пред њиховим очима. Студенти из прве групе су одустајали од даљег рада, у просеку, после 7,2 склопљена модела, а студенти из друге групе то су учинили тек после 10,6 склопљених модела. Значи да је друга група студената била мотивисана да настави са склапањем модела и за много мању новчану награду јер је експеримент био организован тако да је он њиховом раду давао већи смисао јер су могли да виде резултат свога рада, него што је то био случај са првом групом студената. Као што показује овај тривијалан пример, када човек види резултат и смисао свога рада код њега се појављује већа мотивација. (Dan Ariely, Emir Kamenica, and Dražen Prelec: *Man's Search for Meaning – The Case of Logos*, Journal of Economic

Behavior and Organization, September 2008)

[4] „Стару аскетску националну буржоазију постепено је замењивала нова транснационална буржоазија финансијских спекуланата. Њихова похлепа не ограничава хедонистичке прохтеве, не одлаже испуњење жеља и живи у своје самоизолирајућем виртуелном пространству. Она је изгубила сваку легитимност и нема никакву основу да рачуна како ће бити схваћена и уважавана од осталог дела друштва. Због тога се нова буржоазија све више отуђује од друштва у коме живи и затвара (умрежава) у посебну међународну групу (светске олигархије) која више и не рачуна на широку грађанску подршку, него на подршку глобалних – наднационалних сила. Згртање материјалног богатства постаје њихов врховни идеал и равнодушни су према патњама других и свега што се не тиче његовог материјалног интереса и животног стандарда. Ерозија моралне димензије капитализма довела је до тога да су похлепа (да се има више – да се свака прилика зграби како је не би уграбио неко други) и страх (да се све може брзо изгубити – да нико није више сигуран) главни покретачи система. Похлепа и страх заменили су одмереност и сигурност. Уместо на морал, веру и савест, нови капитализам се ослања на законе, интерес и профит. Формално поштовање законских норми (које често нису у складу за моралом) и логика (себичних личних) интереса и профита превладали су над моралом, вером и савешћу који покушавају да се протерају у својеврсни црквени резерват (коме је до морала, нека иде у цркву).“

<http://www.politika.rs/pogledi/Jovan-B-Dusanic/Neoliberalizam-u-korenu-krize.sr.html>

[5] „Профит данас нема граница, нема морала, нема достојанства, нема стида, нема осећања кривице, нема кајања, не зна за човечност, јер човек не постоји, постоји само број евра, долара или број златних полуга. Богати воде бесомучну, бесмислену трку у којој постоји најбесмисленији циљ: другог осиромашити, свој капитал и моћ кроз капитал увећати. Грабе све што се зграбити може. Начин, средства, време, место, пријатељство, цена, количина проливених суза и проливане туђе крви су неважни.“

<http://www.srpskikulturniklub.com/fukujama>

[6] R. Inglehart, C. Welzel, and R. Foa: World Values Survey: Happiness Trends in 24 Countries, 1946-2006, January 2008.